

TÜRKİYE'DE YERLEŞMELER

Türkiye'de Yerleşmeleri Etkileyen Faktörler

Doğal Faktörler

1. Yeryüzü Şekilleri

Yükselti: Yüksek dağlık alanlarda sıcaklık düşük olduğundan ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkiler. Bundan dolayı yerleşmeler seyrek.

Dağların Uzunlaşma Yönü: Dağların denize paralel uzandığı yerlerde yerleşmeler kıyıda yoğunlaşmışken dik uzandığı yerlerde geniş alana yayılmıştır.

Eğim: Dağlık ve engebeli bölgelerde tarım alanlarının eğimli ve sınırlı olması, ulaşım koşullarının elverişsizliği gibi nedenlerden dolayı yerleşmeler seyrek.

2. İklim

Türkiye'de sıcaklığın ve yağışın elverişli olduğu kıyı kesimlerde yerleşmeler yoğunken az yağış alan ve sıcaklık şartlarının elverişli olmadığı yerlerde yerleşmeler daha seyrek. Tuz Gölü çevresinde yağışın az olmasından dolayı yerleşmeler seyrek.

3. Su Kaynakları

Türkiye'de birçok yerleşme; akarsu, göl ve deniz kıyılarında kurulmuştur. Örneğin Tokat, Amasya gibi şehirler akarsu kenarında; Van, Eğirdir, Tatvan gibi şehirler göl kenarında kurulmuştur.

4. Toprak Özellikleri

İklim şartlarının uygun olduğu verimli topraklarda yerleşme yoğundur. Tarıma elverişsiz topraklarda yerleşme seyrek. Çukurova, Bafra Ovası yerleşmenin yoğun olduğu alanlardır.

Türkiye'de Yerleşmenin Dağılımını Etkileyen Faktörler

Doğal (fiziki) Faktörler

- Yeryüzü Şekilleri
- İklim
- Toprak Özellikleri
- Su Kaynakları

Beşerî Faktörler

- Ekonomik Faaliyetler
- Ulaşım
- İç ve Dış Göçler

Beşerî Faktörler

1. Ekonomik Faaliyetler: Sanayi, ticaret, turizm, tarım ve madencilik gibi ekonomik faaliyetlerin geliştiği şehirlerde yerleşmeler yoğundur. Ekonomik faaliyetlerin kısıtlı olduğu şehirler, yerleşmenin seyrek olduğu alanlardır.

2. Ulaşım: İstanbul, Bursa, İzmir gibi önemli ulaşım ağları üzerinde bulunan yerleşim birimlerinde nüfus hızlı bir şekilde artar. Ulaşım ağlarına uzak kalmış, önemli yol güzergâhları üzerinde bulunmayan yerleşmelerin nüfusu ise genellikle azdır ve yavaş artış gösterir.

3. Göçler: Göç alan yerlerde yerleşmeler büyürken göç veren yerlerde küçülür. İstanbul, Bursa, Ankara, İzmir gibi şehirler sürekli göç aldıkları için yerleşmenin sık olduğu alanlardır.

Türkiye'de Yerleşmelerin Tarihçesi

Türkiye Dünya'nın en eski yerleşim alanlarından biridir.

Bu durumu ortaya çıkaran özellikler:

- Coğrafi konumu
- Uygun iklim koşulları
- Verimli toprakları
- Çevresine göre zengin su kaynakları

Dikkat Et!

Anadolu'daki ilk yerleşmeler genelde Göller Yöresi'nde toplanmıştır. Bunda Torosların karstik yapısı ve o dönemde bölgede bulunan ormanların avcılık için kullanılması etkili olmuştur.

1. Paleolitik Dönem

Türkiye'de ilk yerleşmeler 10-12 bin yıl öncesine dayanır ve mağaralardan oluşur.

Bu Dönemdeki Yerleşmeler: Antalya'da Karain, Beldibi, Belbaşı, Öküzini Mağaraları; Alanya'da Kadiini Mağarası ve Hatay'ın Samandağı ilçesindeki mağara yerleşmesi ve İstanbul'daki Yarımburgaz Mağarası örnek verilebilir.

Antalya-Karain

2. Neolitik Dönem

Buzul çağının sona ermesiyle avcılık ve toplayıcılık yerini tarım ve hayvancılığa bırakmış, böylelikle ilk köy yerleşmeleri ortaya çıkmıştır.

Bu Dönemdeki Yerleşmeler: Göbeklitepe (Şanlıurfa), Hacılar (Burdur), Çatalhöyük (Konya), Çayönü (Diyarbakır), Aşıklıhöyük (Aksaray), Can Hasan (Karaman)

Konya-Çatalhöyük

3. Kalkolitik Dönem

Anadolu'daki köy yerleşmeleri büyüyerek kentlere dönüşmüş, fazla üretimle ticaret gelişmiş ve bakır, demir gibi madenlerin işlenmeye başlamasıyla etrafı kapalı surlarla çevrilen şehir devletleri oluşmuş ve siyasi örgütlenme başlamıştır.

Bu Dönemdeki Yerleşmeler: Yumuktepe (Mersin), Fikirtepe (İstanbul), İkiztepe (Samsun), Beycesultan (Çivril), Gözlükule (Tarsus), Alishar (Yozgat), Alacahöyük (Çorum), Troya (Çanakkale)

Çorum-Alacahöyük

ANADOLU'DA İLK YERLEŞME ALANLARI

KIBRIS

- Paleolitik Çağ
- Mezolitik Çağ
- Neolitik Çağ
- Kalkolitik Çağ
- Maden Çağı

COĞRAFYANIN KODLARI

GÖBEKLİTEPE

Şanlıurfa'nın 20 km kuzeydoğusundadır. Tarihi MÖ 10 bin yılına dayanır. Etrafında herhangi bir yerleşim bulunmayan bir ibadet yeridir. Göbeklitepe'de dikdörtgen şeklinde iki büyük tapınak bulunur ve bu tapınaklar tarihin ilk dinî yapısı sayılmaktadır. Göbeklitepe, UNESCO tarafından 2018'de Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.

COĞRAFYANIN KODLARI

Anadoluda Kurulan İlk Yerleşme Alanları

Anadolu'ya Kalkolitik Dönem'den sonra birçok topluluk göç etmiştir. Göçle gelen topluluklar Anadolu ve çevresinde çeşitli uygarlıklar kurmuşlardır. Hititler, Urartular, Geç Hitit Beylikleri, Frigler, Lidyalılar bunlardan bazılarıdır. Daha sonraları Bizanslar, Selçuklular ve Osmanlılar Anadolu'da hüküm sürmüşlerdir.

TÜRKİYE'DE İDARİ FONKSİYONLARINA GÖRE YERLEŞMELER

Yerleşim birimlerinin önemli fonksiyonlarından biri idari fonksiyondur. Yerleşmelerde yaşayanlara daha iyi hizmet vermek ve yapılan hizmetleri organize edebilmek için idari statü belli bir düzene konulmuştur.

Türkiye'de idari birimler ikiye ayrılır.

1. Merkezî Yönetim: Başkent ve taşra olarak iki bölümdür.

Başkent: Ankara'dır. 1982 Anayasası'na göre Türkiye'de merkezî idare; coğrafi konuma, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de ilçeler ve köyler gibi kademeli birimlere ayrılır.

Taşra: Bütün iller ve ilçelerden oluşur.

İller

- Türkiye'de yönetim sistemi içerisinde en büyük idari birim illerdir.
- İlin genel yönetiminden valiler sorumludur.
- İstisnalar olmakla birlikte bu şehirlerden en büyüğü ilin yönetildiği ve valinin bulunduğu il merkezidir.
- Genelde ilin yönetildiği şehir ilin ismidir. Türkiye'de sadece üç ilde merkez şehirlerinin isimleri il ismi olarak kullanılmaz.
- Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla toplam 81 il bulunmaktadır.

	İl ismi	Şehir Merkezi
1	Kocaeli	İzmit
2	Sakarya	Adapazarı
3	Hatay	Antakya

İlçeler

- Çeşitli kriter ve gereksinimlere göre alınan kararlarla ilçe sayılarında değişimler olmaktadır.
- İl yönetiminin bir alt kademesindeki idari birimlerdir.
- İlçelerde genel idarenin başında kaymakam bulunur.
- Türkiye'de 973 ilçe vardır.

2. Yerel Yönetimler: Yerleşim yerinde yaşayan seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan yönetim birimleridir. Bunlar il özel idaresi, belediyeler ve köylerdir.

Belediyeler: Belediyeler ve büyükşehir belediyeleridir.

1. Belediyeler: İl, ilçe ve belde belediyeleri olarak kademelidir.

2. Büyükşehir Belediyeleri: 2004 yılında çıkarılan kanunla nüfusu 750.000'den fazla olan iller büyükşehir kabul edilmiştir. Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla 30 büyükşehir belediyesi, 51 il belediyesi, vardır.

Belde: Belediye örgütü bulunan ancak statüde ilçe veya il merkezi özelliğinde olmayan yerleşmelerdir.

Köyler: Cami, okul, otlak gibi alanların bulunduğu; nüfusun 2.000'in altında olduğu; toplu veya dağınık evlerde oturan küçük idari birimlerdir. Köy, ilçe merkezindeki kaymakama bağlı olan en küçük idarî birimdir. Köylülerce seçilen muhtarlar tarafından yönetilirler.

■ 1984 ■ 1986 ■ 1987 ■ 1988 ■ 1993 ■ 2000 ■ 2012 ■ 2013

Yıllara Göre Büyükşehir Olan İller Haritası

